

הורַטיוס (Horatius)

# מבחר שירים

בחר, תירגם מלטינית והוסיף הקדמה והערות  
שמעון בוזגלו

2008

כל הזכויות שמורות לשמעון בוזגלו

## הקדמה

להורטיוס (65 עד 8 לפנה"ס ; נקרא לפעמים הורציוס), ובשמו המלא, קווינטוס הורטיוס פלוקוס (Quintus Horatius Flaccus), התמזל המזל מכמה בחינות :

- א. הוא נולד עם מתנת המוזות.
- ב. הוא נולד לאב שדאג להקנות לו חינוך מצוין.
- ג. לא היו לו רעיה וילדים.
- ד. היה לו פטרוֹן נהדר: גיוס קילניוס מַיֶקְנַס (Maecenas), "ראש הממשלה" הלא רשמי של הקיסר אוגוסטוס. משמו נגזרת המילה מַיֶקְנַט, כלומר, "פטרוֹן עשיר ונדיב לב התומך מכספו במשוררים ואמנים כדי שיוכלו ליצור מתוך שלוה את יצירותיהם" (על-פי מילון אבן-שושן). מַיֶקְנַס היה אוהב שירה אמיתי ותמך גם במשורר וְרְגִיליוס.
- ה. הוא היה חבר של ורגיליוס.

הורטיוס לוקה בתסביך פינדרוס. שירתם של שני המשוררים הענקים האלה פשוט איננה עוברת טוב בתרגום. בכל שפה שהיא. זה כמו לשמוע יצירה של כך בלי קונטרפונקט. שני המשוררים ניצלו עד תום את האלסטיות הבלתי אנושית כמעט של שפתם, ולא נעצרו לרגע אחד לחשוב איך יתרגם ש. בוזגלו האומלל את שיריהם לעברית. פ. ניטשה, שהיה לא רק פילוסוף, אלא גם קלסיקון משובח, חשב שהורטיוס הוא המשורר הגדול ביותר של התרבות הגרמנו-רומית, ואמר על שירתו (בספרו **שקיעת האלילים**) שהיא "פסיפס של מילים, שבה כל רכיב מפזר את עוצמתו לימין ולשמאל על פני הכול, וזאת מכוח הצליל שלו, מכוח מיקומו במשפט, ומכוח משמעותו". יש בזה משהו.

מוגש כאן מבחר קצרצר של שישה שירים וסְטִיֶּרָה אחת. הבחירה בשירים האלה שרירותית, ואיננה משקפת את הגיוון הצורני והתוכני של שירת הורטיוס.

את הטעמת השמות בלטינית סימנתי בעזרת קו מעל ההברה המתאימה, למשל, בשם הורְטִיוס ההטעמה היא בהברה השנייה ; בשם פֹּוסְקוּס ההטעמה היא בהברה הראשונה, וכך הלאה. בקריאת השירים רצוי להקפיד על ההטעמות האלו, כי המוזיקה בתרגום קשובה אליהן.

מספור השירים הוא לפי המהדורה המדעית של הטקסט.

אל תחֲקִירי לְאוֹקוֹנוֹאָה<sup>1</sup> —

לא, אָסוּר לְדַעַת —

מָה קָצְבוּ הָאֵלִים לִי וְלָךְ,

אל תתַּפְּתִי לְחִשּׁוּבֵי הַבְּכָלִים.<sup>2</sup>

מָה שִׁיְהִיָּה יְהִיָּה, כָּךְ מוֹטָב —

בֵּין שִׁיּוּפִיטֵר יוֹסִיף לָנוּ הַרְבֵּה חֲרָפִים

וּבֵין שֶׁחֲרָף הָזֶה,

הַמִּנְפֵץ אֶת כַּחוֹ שֶׁל הַיָּם הַטִּיבִי<sup>3</sup>

עַל מַתְלוּלֵי הַכָּרְכָר,

יְהִיָּה הָאֲחֵרוֹן בְּחַיֵּינוּ.

נִהְיִי בְחֻכְמָה, זִקְקִי לָךְ יִי,

גִּזְמִי אֶת הַצִּפְיָה לְעֵתִיד מְרֻחָק.

עוֹד אֲנִיחֵנוּ מִדְּבָרִים וְהַזְמַן הַנֶּחָעֵב —

הַיָּה הוּא בּוֹרֵחַ.

קִטְפִי אֶת הַיּוֹם!<sup>4</sup> קְדִימָה,

אל תתַּנִּי אֲמוֹן בַּיּוֹם הַמָּחָר.

<sup>1</sup> לְאוֹקוֹנוֹאָה: שם שמקורו יווני (Leukos+nous), ופירושו "צלולת מוח", או, לחילופין, "חלולת מוח".

<sup>2</sup> חִשּׁוּבֵי הַבְּכָלִים: הכוונה ללוחות אסטרונומיים שנועדו לחיזוי העתיד. האסטרונומיה הגיעה לרומא, דרך יוון, מבבל.

<sup>3</sup> הַיָּם הַטִּיבִי: החלק בים התיכון בין חופי מערב איטליה לקורסיקה וסרדיניה. הַטִּיבִי הָיוּ הָאֶטְרוּסְקִים, תושביה הקדומים של צפון איטליה.

<sup>4</sup> קִטְפִי אֶת הַיּוֹם: זהו ה-Carpe diem המפורסם.

אִישׁ יֵשֶׁר וְנָקִי מַעֲוֹן, פֹּסֶקוֹס,<sup>5</sup>  
 לֹא זָקִיק לְכִידוֹן מִוְרִי<sup>6</sup> אוֹ קֶשֶׁת  
 אוֹ לְנִרְתִּיק כְּבֹד מַחְצִים רְעִילִים,  
 כְּדִי לַעֲשׂוֹת אֶת דְּרָכֹו  
 עַל הַחֹל הַלֹּהֶט בְּלוֹב<sup>7</sup>  
 אוֹ לְחִצּוֹת אֶת הָרִי הַקֶּקֶז הָעוֹיָנִים  
 אוֹ אֶת אוֹתָם אֲזוֹרִים  
 שֶׁהִנָּהָר הָאֲגָדִי הַיֵּדֶסְפָּס<sup>8</sup>  
 לוֹקֵק בְּלִשׁוֹנוֹ.

מִבְקֵשׁ רְאִיָּה לְדָבָרִי ?  
 פָּעַם, בִּיעֵר הַסְבִּינִי,<sup>9</sup>  
 כְּשֶׁשָּׁרְתִי עַל לִלְגָה<sup>10</sup> שְׁלִי  
 וְשׁוֹטְטִי נָטוּל דְּאָגוֹת,  
 בְּלִי נֶשֶׁק,  
 אֶל מַחוּץ לְתַחוּם הַמֶּתָר –  
 בָּרַח מִמֶּנִּי זָאֵב !

כִּזָּה זָאֵב עֲצוּם  
 גַּם אֶפְּוִלְיָה<sup>11</sup> הַמַּצְמִיחָה חִילִים  
 לֹא מְזִינָה בִּנְעִירוֹת הָאֱלוֹנִים  
 הַמְּכַסִּים אֶת מְרַחֲבֶיהָ,  
 גַּם אֲרָצוֹ שֶׁל יִבְּהָ,<sup>12</sup>

<sup>5</sup> פוסקוס: אָרִיסְטִיוֹס פוסקוס היה מחבר קומדיות ומדקדק, שהורטיוס העריך מאוד את דעתו (ראו סטירה 9, 1).

<sup>6</sup> מורי: תושביה הקדומים של צפון אפריקה באזור שבין מדינות לוב ואלג'יריה המודרניות כונו "מורים".

<sup>7</sup> לוב: במקור "סִרְטִיס", המישורים החוליים בין מפרץ סירטה בלוב למפרץ קֶסֶס בתוניסיה. אבל הכוונה כאן כנראה היא לאזור הדרומי לסירטס - למדבר סהרה.

<sup>8</sup> הידספס: פלג של נהר האִינְדוֹס, נקרא בימינו ג'ֶהֶלום. הצבא של אלכסנדר מוקדון הפליג במורד הנהר הזה, אבל הרומים ידעו עליו כל כך מעט עד שנחשב בעיניהם ל"אגדי". כל שמות המקומות המוזכרים כאן נחשבו "אקזוטיים".

<sup>9</sup> ביער הסביני: הסבינים היו תושבים איטלקים קדומים שחיו באזור צפונית-מזרחית לרומא. באזור הזה שכנה הווילה שהעניק מִיקֶנְס למשורר.

<sup>10</sup> ללגה: פירוש השם הזה ביוונית הוא "פטפטנית".

<sup>11</sup> אפוליה: במקור "דִּאוֹנִיס", שם אחר לאפוליה, חבל ארץ בדרום-מזרח איטליה, שהיה ידוע בתושביו הלוחמניים.

<sup>12</sup> ארצו של יובה: נומידיה, באזור צפון אלג'יריה של ימינו.

הַמְּנִיבָה אֲרִיּוֹת מֵאֲדָמָה הַצְחִיחָה,  
לֹא יוֹלֶדֶת מִפְּלֶצֶת פְּזֹאת.

שִׁים אוֹתִי בְּשָׁדוֹת עֲצִלִּים  
שֶׁם אֶף עֵץ לֹא נָע  
בְּרוּחַ קִיץ קָלָה,  
אוֹ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל הָעוֹלָם  
שֶׁם יוֹפִיטֵר זוֹעֵף וַיִּזְרֶק  
עֲרָפִלִּים וּבְרָקִים וְרַעְמִים ;

שִׁים אוֹתִי מִתַּחַת לְמִרְכָּבַת הַשֵּׁם<sup>13</sup>  
הַדוֹהֶרֶת כֹּה קָרוֹב אֶל הָאָרֶץ,  
מֵעַל אֲדָמָה עֲקָרָה מִבְּתִים<sup>14</sup> —  
וַעֲדִין אוֹהֵב אֶת לִלְגָה,  
צוֹחֶקֶת לָהּ בְּמִתִּיקוֹת,  
מִפְּטָטָה בְּמִתִּיקוֹת.

---

<sup>13</sup> מִרְכָּבַת הַשֵּׁם : הַקְדָּמוֹנִים (לַפְּחוֹת חִלְקִים) הָאֲמִינוּ שֶׁהַשֵּׁם עוֹבֵר מִהַמְּזוּרָח לְמַעַרְב עַל גְּבִי מִרְכָּבָתוֹ שֶׁל אֵל הַשֵּׁם.  
<sup>14</sup> אֲדָמָה עֲקָרָה מִבְּתִים : מִדְּבַר סִהְרָה.

אֲנִי סוֹלֵד, נַעֲרִי, מִגִּנְדוֹר פְּרָסִי.  
זָרִים קְלוּעִים בְּרַפְיָה דוֹחִים אוֹתִי.  
תַּפְסִיק לְבַקֵּשׁ לִי מְקוֹם  
בּוֹ הַנֶּרֶד מֵאַחֵר לְלִבָּב.

לְעֵדֶן אֵת הַהֶדֶס הַפְּשׁוּט –  
אֶל תִּטְרַח.  
הַהֶדֶס הוֹלֵם גַּם אוֹתָךְ,  
שְׁעָה שְׁאַתָּה מוֹזֵג אֵת הַיֵּן,  
גַּם אוֹתִי, כְּשֶׁאֲנִי שוֹתֶה לִי אוֹתוֹ  
מִתַּחַת לִסְפָּה הַמוֹצֵלֶת בְּכֶרֶם.

אתה תחיה כראוי, ליקניוס,<sup>15</sup>  
 אם לא תשעט תמיד  
 אל עבר המצולות,  
 ואם לא — ברגע זהיר,  
 כשאתה נרתע מאימת הסופה —  
 תחת קרוב מדי  
 אל מלתעות החוף.

מי שמוקיר את שביל הזהב,  
 דרכו בטוחה ונמנע הוא  
 מתחלואי הצריף הרעוע,  
 דרכו מתונה ונמנע  
 מארמון מעיר קנאה.

לעתים קרובות  
 עץ ארץ אדיר, המטלטל ברוח,  
 ומגדלים נשאים  
 קורסים בחבטה אימה יותר,  
 ובתים נוהגים להכות  
 דווקא בפסגות הקרים.

מקנה בצת צרה,  
 חושש בזמן הצלחה —  
 הלב המאמץ דרוך  
 לנפתוליו של הגורל:  
 יופיטר מנחית חרפים פעורים,  
 אותו אל הוא גם זה המסיר אותם.

<sup>15</sup> ליקניוס: כנראה לוקיוס ליקניוס מורנה, גיסו של מרקוס (הפטרון של הורטיוס), וקונסול יחד עם אוגוסטוס בשנת 23 לפנה"ס. הוא הוצא להורג כשניסה להימלט אחרי שנחשד בקשירת קשר נגד אוגוסטוס. נראה שהשיר נכתב אחרי הדחתו של ליקניוס ולפני הוצאתו להורג.

אם המצב עכשיו רע, לא כף יהיה בעתיד.  
לא תמיד אפולון דורך את קשתו,  
לפעמים הוא מקיץ עם הנבל  
את המוזה השותקת.<sup>16</sup>

כשהזמנים קשים, גלה נחישות ואמן.  
כשהרוח עזה מדי, חשוף את חכמתך:  
גלל מעט את המפרש המתוח.

---

<sup>16</sup> ראו ספֶּפּוֹ, פרגמנט 44: "קראו לאל אפולון/ היורה למרחק ופורט עלי נבל". שני הצדדים של אפולון: אל המגיפה ואל המוזיקה.

אי, פֿוסטומוס פֿוסטומוס<sup>17</sup> —  
השנים החולפות, כִּמָּה חֲמִמְקוֹת הֵן !  
אֲדִיקוֹת<sup>18</sup> לֹא תִדְחֶה אֶת הַתִּנְפְּלוֹת הַקִּמְטִים,  
אֶת הַזְקָנָה וְהַמָּוֶת שְׁאִינָנוּ מִכָּנַע,  
גַּם לֹא אִם תִּקְרִיב מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ  
שְׁלוֹשׁ-מֵאוֹת שָׁנִים<sup>19</sup>  
כִּדֵּי לִפְסִי אֶת פְּלוֹטוֹ<sup>20</sup> נְטוּל הַדְּמָעוֹת :  
הוא כִּלָּא אֶת גְּרִיוֹנִס<sup>21</sup> עִם שְׁלֶשֶׁת גּוֹפִיו  
וְיַחַד אֶתָּם גַּם אֶת טִיטִיוֹס<sup>22</sup>  
מַעֲבֵר לְנֶהָר הָעֶצוּב, <sup>23</sup>שָׂאוֹתוֹ נִחְצָה כְּלָנוּ —  
כָּל מִי שֶׁהֶאֱדָמָה מְזִינָה אוֹתוֹ —  
בֵּין שְׁנֵהֶיָּה מְלָכִים אוֹ בְּנֵי אֲכָרִים אֲבִיוֹנִים.

לְשׂוֹא נִתְחַמֵּק מִמָּרְס<sup>24</sup> הָאֲכֹזֶר  
וּמִן הַמְשָׁבְרִים הַצְרוּדִים  
שֶׁם בַּיָּם הָאֲדָרִיאָטִי,  
לְשׂוֹא בְּיוֹם סֶתְיוֹ נִזְהָר  
שְׁרוּחַ הַשִּׁירוֹקוֹ<sup>25</sup> לֹא תִזְיק לְגּוֹפָנוּ :  
נִגְזֵר עָלֵינוּ לַחְזוֹת בְּקוֹקִיטוֹס<sup>26</sup> הָאֶפֶל,  
הַמִּתְפַּתֵּל וְזוֹרֵם לְאֵטוֹ,

<sup>17</sup> פוסטומוס: דמות לא ידועה. בכל מקרה, זהו שם שניתן כרגיל לילדים שנולדו לאחר מות אביהם (מכאן באנגלית: Posthumous).

<sup>18</sup> אדיקות: זהו תרגום דחוק למונח Pietas, שפירושו "חובה", "מסירות". המונח משקף את הגישה הרומית הטיפוסית לחובת הכבוד כלפי אלים, מולדת, הורים ובני משפחה אחרים.

<sup>19</sup> שלוש-מאות שורים: פי שלושה מהקטומקה — הקרבת מאה שורים באירועים יוצאי דופן במיוחד (אם כי לרוב הכמות היתה הרבה יותר קטנה).

<sup>20</sup> פלוטו: אל השאול (= הֶדֶס).

<sup>21</sup> גריונס: גריונס היה בעל שלושה גופים שהתפצלו מאגן ירכיו. במסגרת המטלות שהוטלו על הרקולס, הוא הרג את גריונס וגנב את עדר שוריו האדומים.

<sup>22</sup> טיטיוס: ענק שניסה לאנוס את האלה לֵטוֹ, ונענש בשל כך בשאול: שני עיטים ניזונו מדי יום מכבדו.

<sup>23</sup> לנהר העצוב: נהר הסֶטִיקֶס, שהפריד בין הארץ לשאול.

<sup>24</sup> מרס: אל המלחמה, כלומר, מלחמה.

<sup>25</sup> שירוקו: רוח עונתית, הנושבת ממדבר סהרה צפונה, אל איטליה והארצות הסמוכות, ונושאת עמה אבק וחול. היא שכיחה במיוחד באביב ובסתיו, ורבים טוענים שהיא מזיקה לבריאות.

<sup>26</sup> קוקיטוס: נהר בשאול שפירוש שמו ביוונית "לילה".

ובמִשְׁפָּחָתוֹ הַנּוֹדֶעַת לְגִנְאֵי שֶׁל דָּנָאוּס,<sup>27</sup>

ובְּסִיזִיפּוֹס<sup>28</sup> בֶּן אֵיאוֹלוֹס

שֶׁנֶּדוֹן לְעֶמֶל אֵינְסוֹפִי.

נִגְזַר עָלֵינוּ לְהִשָּׁאֵר מֵאַחֵר

אֶרֶץ, בֵּית וְרַעְיָה אֲהוּבָה.

מִכָּל הָעֲצִים שֶׁנִּטְעָתָ,

אֵף אֶחָד, חוּץ מִן הַבְּרוּשִׁים הַשְּׁנוּאִים,<sup>29</sup>

לֹא יִלְוֶה אוֹתָם: אֲדוֹנָם הַחוֹלֵף.

הַיּוֹרֵשׁ שֶׁלֹּךְ יָבוֹא וַיִּהְיֶה (הוא רָאוּי יוֹתֵר)<sup>30</sup>

מִן הַשָּׂכָר מִקְּוִבּוֹס<sup>31</sup> שֶׁנֶּעֱלָתָ

בְּמֵאָה וְאַחַד מִפְּתָחוֹת,

וַיִּכְתֹּם אֶת הָרֶצְפָּה בִּיָּין נָפֶלָא,

מִבְּחַר יוֹתֵר מִמָּה שֶׁתִּמָּצָא

בְּמִשְׁתָּאוֹת הַכּוֹהֲנִים הַגְּדוֹלִים.

---

<sup>27</sup> **דנאוס**: 49 מתוך 50 בנותיו של הנסיך המצרי דנאוס רצחו את בעליהן בליל כלולותיהן. עונשן בשאול היה למלא אמבטיית מים בעזרת כדים מחוררים.

<sup>28</sup> **סיזיפוס**: סיזיפוס מלך קורינתוס היה ידוע בעורמתו. על פשעיו הוא נידון בשאול לגלגל גוש סלע גדול במעלה גבעה תלולה שהחליק למטה רגע לפני הסוף, וחוזר חלילה.

<sup>29</sup> **הברושים השנואים**: כמו בימינו, הברושים אפיינו בתי קברות.

<sup>30</sup> **הוא ראוי יותר**: מפני שהוא צורך את היין ונהנה ממנו, ולא סתם שומר אותו.

<sup>31</sup> **קיקובוס**: יין מובחר מקיקובוס, אזור בדרום לָטְיוֹס (חבל הארץ שבו שכנה רומא).

הַקִּמְתִּי אֶנְדְרִיטָה בַּת קִימָא יוֹתֵר מִבְּרוֹנָזָה,  
נִשְׁאַה מִפִּירְמִידוֹת הַמְּלָכִים הַמְּצָרִיִּים,  
שֶׁלֹּא הִנָּשֵׁם הַכּוֹסֶס וְלֹא הָרוּחַ הַצְּפוֹנִית,  
הַנוֹשֶׁבֶת בְּלִי מוֹשְׁכוֹת, יוֹכְלוּ לְהַחְרִיבָה,  
וְלֹא טוֹרֵי הַשָּׁנִים הַמִּתְאַרְכִּים עַד הָאֶפֶק  
וְלֹא מִנְסַת הַזְּמָנִים.

לֹא אָמוֹת פְּלִי: חֶלֶק רַב מִמֶּנִּי  
יִחְמַק לוֹ מֵאֶלֶת הַמָּוֶת.<sup>32</sup>  
אֲמַשִּׁיף לְצִמְחָה, לְלִבְלֵב מְשֻׁבָּחִים,  
כָּל עוֹד הַפֶּהֱן יַעֲלֶה לְקַפִּיטוֹל<sup>33</sup>  
וְאַחֲרָיו הַבְּתוּלָה הַשׁוֹתֶקֶת.<sup>34</sup>

בְּמִקּוֹם שָׁבוּ נָהָר אֹפִידוֹס<sup>35</sup> מִשְׁתוּלֵל וְנוֹהֵם,  
בְּמִקּוֹם שָׁבוּ הַמֶּלֶךְ דָּאוֹנוֹס,<sup>36</sup> הָעֲנִי בְּמִים,  
מִשָּׁל בְּעַמְּמֵי אֶפְרַיִם, יִדְבְּרוּ עָלַי  
כְּמִי שֶׁעָלָה מִתַּחְתִּית לַגִּדְלָה  
וְהָיָה רֹאשׁוֹן שֶׁהִנְחִיל לְמִזְמוּרִים אֵיטְלָקִים  
אֶת מִקְצָבֵי הַשִּׁירָה הָאִיטָלוּתִית.<sup>37</sup>

שְׂאִי בְּגִנְאָה, מְלִפּוֹמָנָה,<sup>38</sup>

<sup>32</sup> אֶלֶת הַמּוֹת: בַּמִּקּוֹר "לִיבִיטִינָה", אֶלֶת הַקְּבוּרָה.

<sup>33</sup> הַקַּפִּיטוֹל: גִּבְעַת הַקַּפִּיטוֹלִיּוֹם בְּרֹמָא. הִיָּה בָּהּ מִקְדָּשׁ לִיוֹפִיטֶר, יוֹנָה וּמִינִרְכָּה (אוּ בִשְׁמוֹתֵיהֶם הַיּוֹנִיִּים: זֶאוּס, הֶרָה וְאַתֶּנָּה).

<sup>34</sup> הַבְּתוּלָה הַשׁוֹתֶקֶת: הַכוֹוֶנָה לַבְּתוּלָה הַקְּסִטְלִית (Virgo vestalis), חֲבֵרָה בַּמַּסָּדֵר הַכוֹוֶנּוֹת שֶׁהִקְדִּישׁוּ אֶת עֲצֻמָּהּ לַשֵּׁרֶת אֶת Vesta, אֶלֶת אֲשֶׁר הָאֵת. הַכוֹוֶנָה הַמּוֹזְכֵּר בַּשּׁוּרָה לִפְנֵי כֵן הוּא הַכוֹוֶנָה הָרֹאשִׁי (Pontifex Maximus). שְׁנֵיהֶם יִיצְגוּ אֶת דַּת הַמְּדִינָה שֶׁל רֹמָא. מַסְלוֹל הַהִלִּיכָה הַקְּבֻעַ שֶׁלָּהֶם בַּמַּעֲלָה גִבְעַת הַקַּפִּיטוֹל סִימַל אֶת הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁל הַתְּרַבּוֹת הָרֹמִית וּמוֹסְדוֹתֶיהָ.

<sup>35</sup> נָהָר אֹפִידוֹס: נָהָר בַּאֲפּוֹלִיָּה.

<sup>36</sup> הַמֶּלֶךְ דָּאוֹנוֹס: מַלְכָּה הָאֲגָדִי שֶׁל אֲפּוֹלִיָּה, חֲבֵל אֶרֶץ בְּדִרוֹם-מִזְרָח אִיטָלְיָה, וּמַחְזוֹ הוֹלְדָתוֹ שֶׁל הוֹרְטִיּוֹס.

<sup>37</sup> הוֹרְטִיּוֹס מַתְכוּוֹן לַכֵּךְ שֶׁהוּא הָרֹאשׁוֹן שֶׁהִכְנִיס לְשִׁימוֹשׁ בַּשִּׁירָה הָרֹמִית אֶת הַמַּטְרִיקָה הָאִיטָלוּתִית (הַמְשַׁקְלִים הַשִּׁירִיִּים שֶׁרוּחוֹ בַּעֲיָקֵר בָּאִי לְסָבּוֹס), זֶה שֶׁל הַמְשׁוֹרְרִים הַלִּירִיִּים הַיּוֹנִיִּים סָפְפוּ וְאַלְקִינְאוֹס, שֶׁפָּעְלוּ בַּתַּחֲלִית הַמָּאָה הַשִּׁישִׁית לִפְנֵי הַסָּט. גַּם קַטוֹלוֹס, שֶׁחִי לִפְנֵי הוֹרְטִיּוֹס, הִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֶלֶק מִשִּׁירָיו בַּמַּטְרִיקָה הָאִיטָלוּתִית, אֲבָל הוֹרְטִיּוֹס הִיָּה הָרֹאשׁוֹן בֵּין הָרֹמִים שֶׁנִּיצַל אֶת הַמְשַׁקְלִים הָאֵלֶּה בַּמְּלֹאָם.

<sup>38</sup> מַלְפּוֹמָנָה: מוֹזַת הַשִּׁירָה. לְבֵית הָאֲחֵרוֹן נִיחּוֹחַ מוֹבָהֵק שֶׁל מִזְמוֹר מֵאֵת פִּינְדְרֹוֹס. הִנֵּה לְדוֹגְמָה סִיּוֹם הַמִּזְמוֹר הָאוֹלִימְפִי ה־14 שָׁלוֹ:

"לְכִי עִכְשָׁיו אָכוּ"

אַתְּ הַשְׁבַּח שְׁאֵת רְאוּיָהּ לוֹ,

וְעֵטְרִי אֶת שְׁעָרֵי בְּרָצוֹן

בְּזֶר דְּפָנָה מְדַלְפִי.

בשיר הזה חתם הורטיוס את ספר שיריו השלישי, שהתפרסם יחד עם השניים הקודמים בשנת 23 לפנה"ס. הורטיוס מביט לאחור על יכול שיריו וליבו מתרחב מגאווה. "הקמתי אנדרטה בת קיימא יותר מברונזה" הוא אומר על שיריו, ולמעלה מאלפיים שנה אחרי מותו אוהבי השירה יודעים שהוא לא טעה.

---

לְבִיתָהּ שְׁחֹר הַקִּירוֹת שֶׁל פְּרִסְפוֹנָה

וְשָׂאִי לְאֲבִיו אֶת הַחֲדָשׁוֹת הַנִּפְלְאוֹת.

בְּרִכִּי בְּמִבְטֶה אֶת קְלָאוֹדֶמוֹס וְסִפְרִי לוֹ:

בְּעֵמְקֵי פֶסֶה הַמִּפְרָסְמִים

בְּנוֹ עֵטֶר אֶת שְׁעָרוֹ

בְּכִנְפֵי מִשְׁחָקִים מְהֻלָּלִים.

## הטפיל

(סְטִירוֹת, I, 9)

בשנת 35 לפנה"ס, כשהורטיוס היה בן שלושים, הוא פרסם את ספר שיריו הראשון, שהכיל עשר סְטִירוֹת. חמש שנים אחר כך פרסם שמונה סְטִירוֹת נוספות. סְטִירָה, או "סְטוּרָה" בלטינית (Satura), הייתה סוגה שירית ייחודית לרומים שהתאפיינה בסגנון דיבורי (הורטיוס קרא לסְטִירוֹת שלו גם "שיחות", Sermones), על מגוון נושאים, מנקודת מבט אישית, ולרוב בצורה תוקפנית, לגלגנית ובוטה (מבחינה זו, הסְטִירוֹת של הורטיוס מרוככות ומעודנות יותר). המשקל הנהוג בסְטִירוֹת היה ההקסמטר הדקטילי. לפי הורטיוס ואחרים, אבי הסְטִירוֹת ומייסד הסוגה הזאת בצורתה הבשלה היה לוקיליוס, בן המאה השנייה לפנה"ס. פרגמנט אחד מהסְטִירוֹת של לוקיליוס מתחיל במילים "הלך במקרה אֵיל" (Ibat forte aries), והורטיוס בתחילת הסְטִירָה הנוכחית "מתכתב" אתו, יש להודות, בצורה סְטִירית, "הלכתי במקרה בדרך הקדושה" (Ibam forte via sacra).

בסְטִירָה שלפנינו הורטיוס מתאר איך נטפל אליו אדם אחד, ששמו וזהותו אינם ידועים, כדי להתקרב דרכו למִזְקָנָס, פטרוֹן השִׁירָה העשיר שלו.

הֶלְכָתִי בְּמַקְרָה בְּדֶרֶךְ הַקְדוּשָׁה,<sup>39</sup>  
הוֹגָה, כְּהֶרְגָלִי, בְּאִיזוֹ שְׁטוֹת קִטְנָה,<sup>40</sup>  
וְכָל-כָּלִי שֶׁקוֹעַ בָּהּ.  
לִפְתַּע מִיִּשְׁהוּ, מִפֶּר לִי רַק בְּשָׁמוּ,  
רֵץ אֵלַי וְאַחֲזוּ בִידִי:  
"מָה שְׁלוֹמְךָ, תִּכְשִׁיט יָקָר?"  
"כְּרָגֵעַ, בְּסֶדֶר, " אֲמַרְתִּי,  
"שְׁלוֹם, כָּל טוֹב לָךְ."

הוא התחיל לליוות אותי,  
"עוד מִשְׁהוּ?" יָרִיתִי. "כֵּן," הוא אָמַר,  
"רוֹצֵה שֶׁתִּפְּרִי אוֹתִי, אֲנִי מְשׁוֹרֵר."<sup>41</sup>  
"כָּלִי מְלֵא הַעֲרָכָה," אֲמַרְתִּי.  
וְהִשְׁתַּדַּלְתִּי נוֹאֲשׁוֹת לְהַסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ:  
רָגַע מִהֲרָתִי, רָגַע עֲצָרְתִּי,  
לְלַחֵשׁ אֵיזָה דָּבָר בְּאֶזֶן הָעֶבֶד שְׁלִי,<sup>42</sup>  
בְּעוֹד יֵצֵא נִגְרָת מִמֶּנִּי עַד קֶצֶה הַקֶּרְסֵל.

<sup>39</sup> הדרך הקדושה היתה הרחוב הראשי ברומא והשדרה האופנתית שחצתה את הפורום (מרכז חיי הפוליטיקה והמסחר) והובילה לגבעת הקפיטול.

<sup>40</sup> "השטות הקטנה" היא אולי שיר שהגה הורטיוס בדרכו, כמו שרוב הפרשנים טוענים, או... סתם שטות קטנה.

<sup>41</sup> **אני משורר:** מילולית "אני מלומד" (Doctus). המילה "מלומד" הייתה גם כינוי למשוררים, ובעיקר לאלה בהם שהיו בקיאים בשירה היוונית האלכסנדרנית המורכבת.

<sup>42</sup> להורטיוס היה מובן מאליו שהקהל שלו יודע שג'נטלמן רומאי לא הולך לו בשדרה בלי איזה עבד מאחור, לכן לא טרח להזכיר את זה לפני כן.

"אי, בולנוס,<sup>43</sup> הלואי שהייתי  
חמום-מח כמוד, "סננתי,  
שעה שהלה פטפט לו כאות נפשו  
והרעיה שבתים על השכונות ועל העיר.

כשלא עניתי לו דבר, אמר –  
"תה מת להסתלק, הבחנתי כבר בזה.  
חבל לך להתאמץ, אני צמוד אליך.  
לאן שתלך – אני אחריך!"  
"אין צורך שתסטה מהדרך שלך:  
אני רוצה לבקר מישהו שאתה לא מכיר.  
הוא שוכב חולה, רחוק מעבר לטיבר,<sup>44</sup>  
קרוב לגנים של קיסר."  
"אין לי מה לעשות, נעצלן אני לא –  
אני אלוה אוהד עד לשם."

שמטתי אונים כמו חמור זועף  
שהעמיסו על גבו משא כבד מדי.  
הוא פתח ואמר:  
"אם אני מכיר את עצמי,  
תמצא בי חבר לא פחות טוב  
מדיסקוס או מריוס.<sup>45</sup>  
הרי מי יכול לכתב  
יותר שירים ממני, ומהר יותר?  
מי יכול לרקד בצעד קל יותר?  
אפלו הזמר הרמוגנס  
יקנא בי אם אשיר."  
זו הייתה הזדמנות להתפרץ לדבריו:  
"אז אין לך אם או קרובים

---

<sup>43</sup> זהותו של בולנוס אינה ידועה, אבל ברור שמדובר באדם חם-מזג וחסר סבלנות, שהיה "מנפנף" מייד את הטפיל.  
<sup>44</sup> נהר הטיבר בצפון רומא. יוליוס קיסר, שנרצח תשע שנים לפני שהורטיוס פרסם את ספר הסטירות הראשון שלו, הוריש בצוואתו את הגנים שלו לעיר.  
<sup>45</sup> ויסקוס (Viscus) היה חבר של הורטיוס ואיש ספרות שדעתו היתה חשובה מאוד למשורר. וריוס (Varius) היה בעצמו משורר, ויחד עם ורגיליוס הציג את הורטיוס בפני מיקנס.

שְׂדוּאָגִים לְשִׁלּוּמָךְ וּמִצָּפִים לָךְ כָּכָר?"

"אֵין לִי אֶף אֶחָד. קְבַרְתִּי אֶת כָּלָם."

"אֲנִי מִקְנָא בָּהֶם !

עֲכָשִׂיו נִשְׁאַרְתִּי אֲנִי. גָּמֹר אוֹתִי !

הוּ, הִנֵּה מְגִיעָה הַשָּׁעָה הַעֲצוּבָה,<sup>46</sup>

שְׁחִזְתָּהּ בְּנִעוּרֵי הַזְקָנָה הַסְבִּינִית,<sup>47</sup>

עַתָּה נִעְרָה גּוֹרְלוֹת בְּצִנְצָנָתָה:<sup>48</sup>

'לֹא אָרֶס קִטְלָנִי אוֹ חָרֵב אוֹיֵב

יִגְזְלוּ אֶת נַפְשׁ הַנֶּעֶר,

לֹא דִלְקַת רְאוּת אוֹ שְׁחָפַת

וְלֹא פוֹדֵגְרָה מִתִּישָׁה.

בָּבוֹא הַיּוֹם יִגִּיעַ אִישׁ

שִׁפְטָפֶט אוֹתוֹ לַמָּוֶת !

אִם חָכָם הַנֶּעֶר, כְּשִׁיגִיעַ לַפְּרָקוֹ

עָלִיו לְהַמְנֵעַ מֵאֲנָשִׁים קִשְׁקִשָּׁנִים."

כְּשֶׁהִגְעָנוּ לַמִּקְדָּשׁ שֶׁל וְסֵטָה<sup>49</sup>

זֶה הָיָה כָּכָר אַחֲרֵי תִשְׁעַ בַּבְּקָר,<sup>50</sup>

בַּמִּקְרָה הַשָּׁעָה שָׁבָה הוּא חוֹיֵב

לְהִתְיַצֵּב בְּבֵית הַדִּין,

וְלֹא – יִפְסִיד בַּמִּשְׁפָּט.<sup>51</sup>

"אִם אֲנִי חָשׁוּב לָךְ, "אָמַר,

"בּוֹא, עֲזֹר לִי כָּאֵן כְּמָה זְמַן."

"שְׁאֲתַפְּגֶר, אִם אֲנִי מְסַגֵּל לַעֲזֹר לָךְ

אוֹ אִם יֵשׁ לִי מִשְׁגַּב בְּחָקִים !

חוּץ מִזֶּה אֲנִי מְמַהֵר. אֲתָה יוֹדֵעַ לָאֵן."

"אֲנִי מִתְלַבֵּט מָה לַעֲשׂוֹת, " הוּא תָהָה,

"לִנְטֹשׁ אוֹתָךְ אוֹ תִּמְשָׁפֶט."

<sup>46</sup> מהשורה הזאת ועד סוף הקטע, אחת-עשרה שורות אחר כך, הורטיוס עובר לשפה נבואית היתולית.

<sup>47</sup> הסבינים היו עם שחי במרכז איטליה.

<sup>48</sup> זו היתה צנצנת שהכילה גורלות (עצמים כלשהם, כגון אבנים). היו מנערים אותה עד שאחד הגורלות נפל.

<sup>49</sup> וסטה (Vesta) היתה אלת אש האח הרומית.

<sup>50</sup> אחרי תשע בבוקר: מילולית "אחרי החלק הרביעי של היום".

<sup>51</sup> הטפיל נתבע על עבירה לא ידועה. הנוהל היה לחייב אותו בערבות כדי שיתייצב בבית הדין.

"אוֹתִי! בְּבִקְשָׁה!"  
"לא אוכל לַעֲשׂוֹת לְךָ אֶת זֶה,"  
עָנָה, וְהִתְחִיל לְהִתְקַדֵּם לְפָנָיו.

קִשָּׁה לְהִתְחַרֵּת בְּאַלֹּף,  
אִז הִשְׁתַּבַּחְתִּי אֶת־רִי.  
"אֵיךְ אֶתָּה מִסְתַּדֵּר עִם מִיָּקֶנְס?"<sup>52</sup>  
גָּרַר לְנוֹשֵׂא שְׁעָנִין אוֹתוֹ.  
"הוּא אִישׁ שֶׁל מַעַט חֲבֵרִים  
וְעִם שָׂכָל מְאֹד מְפַכָּח."<sup>53</sup>  
"אֵף אֶחָד לֹא נִצַּל בִּיתֵר כְּשֶׁרוֹן  
אֶת הַהִזְדַּמְנוֹת שֶׁנִּפְלָה לִידָךְ.  
שָׁמַע, אִם תִּצִּיג לוֹ אוֹתִי  
תִּמְצָא בִּי תוֹמָךְ גָּדוֹל  
שִׁישֶׁחַק תִּפְקִיד מִשְׁנֵי לִידָךְ.  
שָׁכַח יִהְיֶה לִי טוֹב,  
אִם לֹא תַעֲרִיף הַצָּדָה  
אֶת כָּל הַמִּתְחַרֵּים!"<sup>54</sup> שָׁלַךְ!  
"אֲנַחְנוּ לֹא חַיִּים שָׁם  
בְּצוּרָה שֶׁאֶתָּה מְדַמֵּין.  
אֵין בֵּית יוֹתֵר הַגּוֹן מִהַבֵּית שְׁלוֹ,  
אֵין מְקוֹם יוֹתֵר נָקִי מִהַתְּכָכִים הָאֵלֶּה.  
וְאֲנִי רוֹצָה לִזְמֹר לְךָ  
שֶׁבְכָלֵל לֹא מְטַרִיד אוֹתִי  
אִם הָאִישׁ הַזֶּה אוֹ הַזֶּה  
עֲשִׂיר אוֹ מֶלֶמֶד מִמֶּנִּי:

<sup>52</sup> גִּיּוֹס קִילִיּוֹס מִיָּקֶנְס (Maecenas, חי בין 70 ל-8 לפני הספירה) היה "ראש הממשלה" הלא רשמי של הקיסר אוגוסטוס. משמו נגזרת המילה "מַעְנֵט" (האות צ' החליפה בימי הביניים את האות ק', C בלטינית) כלומר, "פטרון עשיר ונדיב לב התומך מכספו במשוררים ואמנים כדי שיוכלו ליצור מתוך שלוה את יצירותיהם" (מילון אבן-שושן). מִיָּקֶנְס היה איש עשיר מאוד ובעל השפעה עצומה ברומא של הקיסר אוגוסטוס, אדם צבעוני שאהב את החיים ואת פינוקי החיים, ויותר מכל: היה אוהב שירה אמיתי, שכתב שירה בעצמו, הסתופף בחברתם של המשוררים האהובים עליו, ותמך בהם ביד נדיבה ביותר.

<sup>53</sup> הוֹאִיל ובטקסט העתיק לא היו מרכאות כפולות (וגם לא סימני פיסוק אחרים), יש מקומות שבהם קיימת מחלוקת בין הפרשנים מי אומר מה. שורות 78-81 הן מקום כזה. לפי התרגום שלי, הדובר בשורות 78-79 הוא הורטיוס, והשאר של הטפיל (עד שורה 87). יש כאלה הנותנים את שורות 78-81 להורטיוס והשאר לטפיל, וכאלה הנותנים את כל השורות האלה (78-87) לטפיל.

<sup>54</sup> "המתחרים" הם אלה כמובן הנאבקים לזכות בתשומת-לבו של מיקנס.

כל איש והמקום שלו.  
 "נשמע דמיוני. קשה להאמין!"  
 "בכל זאת, ככה זה."  
 "הדלקת אותי,  
 עד שאני משתוקק עוד יותר  
 להיות קרוב אליו."  
 "רק תרצה וזה יקרה:  
 אתה כל כך מכשך  
 עד שתכבש אותו בסערה.  
 והוא אדם שאפשר לנצח אותו,  
 בגלל זה הוא מקשה  
 על מי שמתקרב אליו."  
 "אני לא ארים ידים:  
 אשחד את המשרתים שלו,  
 ואם יחסמו אותי היום,  
 אנסה שוב מחר.  
 אמצא כבר רגע מתאים.  
 אפגש אותו בכפר,  
 אלוה אותו הביתה.  
 החיים לא נותנים דבר לאדם  
 בלי שייטרח ויגנח."

בעוד הוא מפטפט לו, יש! —  
 פוסקוס אריסטיוס<sup>55</sup> הגיע:  
 חבר יקר שלי,  
 שהכיר יפה את האיש.  
 נעצרנו. "מאיפה אתה בא?"  
 ו"לאן אתה הולך?"  
 ככה, שואלים ועונים.  
 התחלתי למשוך לו בשרוול,  
 ללחץ לו את הזרוע —

<sup>55</sup> פוסקוס אריסטיוס היה מחבר קומדיות ומדקדק. הוא היה גם חבר שהורטיוס העריך מאוד את דעתו. פירוש השם פוסקוס הוא "כהה", "כהה-עור". הורטיוס משחק עם המשמעות הזאת בשורה 146.

שֶׁלֹא נִעְנְתָה לִי בְכָל־ל —  
לְסִמֵּן לוֹ בְּרֹאשׁ, לְהִסְתַּכֵּל לְצַדִּיקִים,  
שִׁיחַלֵּץ אוֹתִי מִמָּוֶה.  
אָבֵל הוּא צָחֵק לוֹ בְּרִשְׁעוֹת  
וְהַעֲמִיד פָּנִים שְׂאֵינָנוּ מִבֵּין.  
הַזֶּעֶם גָּאָה וּבָעֵר בִּי:  
"אֲמַרְתָּ שְׂאֵתָה רוּצָה  
לְדַבֵּר אֵתִי בִיחִידוֹת —  
נָכוֹן, פּוֹסְקוֹס, נָכוֹן?"  
"אֲנִי זֹכֵר הֵיטֵב,  
אָבֵל אֲדַבֵּר אִתְּךָ בְּזִמְנָן נוֹחַ יוֹתֵר:  
הַיּוֹם הוּא יוֹם הַשַּׁבָּת הַשְּׁלוֹשִׁים.  
נָאֶה בְּעֵינֶיךָ שְׂאֵפְלִיץ בְּפָנִים  
שֶׁל הַיְּהוּדִים הַנִּמְוָלִים?"<sup>56</sup>  
"אֲנִי לֹא דָתִי, "יִרְיָתִי.  
"אָבֵל אֲנִי כֵן!" הוּא אָמַר,  
"זֶה חֲלָשָׁה שְׂאֵנִי חוֹלֵק  
עִם רֵב הַמִּין הָאֲנוּשִׁי.  
סֵלַח לִי. אֲדַבֵּר אִתְּךָ  
בְּהִזְדַּמְנוּת אַחֲרֶת."

אִיזוֹ שְׂמֶשׁ שֶׁחָרָה  
הַתְּרוֹמָמָה מֵעָלַי!  
הַמִּנְגֵּל בָּרַח וְנָטַש אוֹתִי  
מִתַּחַת לַגִּרְזָן.<sup>57</sup>  
בְּרָגַע הַזֶּה, בְּמִקְרָה,  
הִגִּיעַ מִמּוֹל הַתּוֹבֵעַ  
וְרָאָה אֶת הַיָּרִיב שְׁלוֹ.<sup>58</sup>

<sup>56</sup> במקרא, כידוע, החודש הראשון בשנה הוא ניסן (שמות יב, 2). אם כך, "יום השבת השלושים" מחודש ניסן (כולל) חל בתשרי, כלומר, בראש השנה, או ביום כיפור או בחג סוכות (תלוי בחישוב). יש כאלה הסבורים שפוסקוס סתם בדה חג יהודי. מכל מקום, היהודים ברומא עוררו עניין בתפיסותיהם ובמנהגיהם המשונים עד ברבריות (כגון למול את התינוקות שלהם).

<sup>57</sup> מתחת לגרזן: מילולית: "מתחת למאכלת", כמו קורבן על המזבח.

<sup>58</sup> "היריב" הוא כמובן הטפיל, שהיה צריך להתייצב למשפט ובחר שלא להתייצב (שורה 72).

"לֹאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, חֲלָאָה?"

צָרַח בְּקוֹל גָּדוֹל, וּפָנָה אֵלַי:

"אֲנִי עוֹמֵד לַעֲצֹר אוֹתוֹ,

אַתָּה מוֹכֵן לְהִיּוֹת עֵד?"<sup>59</sup>

הָא, אִם אֲנִי מוֹכֵן!<sup>60</sup>

הוּא דִּחַף אוֹתוֹ לְבֵית הַמִּשְׁפָּט.

בְּדֶרֶךְ שָׁאָגוּ זֶה עַל זֶה,

וְאֲנָשִׁים רָצוּ לְשֵׁם מִכָּל עָבֵר.

כָּכָה הִצִּיל אוֹתִי אֶפּוֹלוֹן.<sup>61</sup>

---

<sup>59</sup> לפי החוק הרומי, כדי לעצור את הנתבע שהתחייב להגיע למשפט, ולא הגיע, היה על התובע לגייס עד, ורק אז לעצור את הנתבע. אם הסכים אדם לשמש כעד, היה עליו להגיש את אוזנו לתובע כדי שייגע בה.

<sup>60</sup> **אם אני מוכן:** מילולית "הגשתי לו את אוזני". ראו הערה קודמת.

<sup>61</sup> הורטיוס פתח את הסטירה ב"התכתבות" עם לוקיליוס, ומסיים אותה שוב בהתכתבות איתו. הפעם זו פרודיה על שורה 443 במזמור 20 באיליאס של הומרוס, שם אפולון מציל את הגיבור הטרויאני הקטור בדו-קרב נגד הגיבור היווני אכילס ("אך אפולון הציל אותו [את הקטור]"). לוקיליוס מצטט את השורה הזאת, במקורה היווני, בסטירה השישית שלו, והורטיוס מבקר אותו על השימוש שלו ביוונית בסטירה הרומית.